







դէս թէ իրենցմէ զտու մարդ չլլար  
որսնին մէջ:

Երկրորդ է. գէշերը կը յառաջէ տա-  
կաւ: Տարածանքի բերանը կը հասնինը,  
ուր Սալգուրգի թնդանթին ողբու-  
նաւորը բարձրները կը ցնցէ գմբէ: Փոքր  
ինչ յետոյ կը մտնեն Սորիթի տալ-  
խարճը: Ամերիկացի ուղեկիցս, որ  
օթեակները մէջ ալ ինձմէ անըմտան է,  
հոն եւս զիս հանգիստ չի թողոր:  
Ստեպ կ'ելլէ, և լուսացումներով՝ աղ-  
մուկներով կը խանդարէ զուսն: Վա-  
րագործիս ճեղքէն երբեմն գծովներէն  
հայցող անկանոթը կը ձգէմ, բայց ու-  
րուն փայլէ:

20 Մարտի: Նորածագ արեւուն փայ-  
լուն շողերը ներս կը խուզեն բարձրի  
լուսամուտէն և կը ցրուեն ճուսն: Վեր-  
նայաբեր կ'ելլեն, ուր քանի մը ամա-  
րիկուհիներ կը ճեմեն զինուորի քա-  
ւերով ու կը մտնեն: Մէկ կողմը՝  
Հուսեգարացի յայր երեսասարդ մը, որ  
առաջին կարգի մէջ կը ճանապարհ-  
հորդէ, խորտակուած անոթի ձայնով  
մը կը կատակէ ուսմիօրեն, և կը յո-  
րանջէ շատով: Գալիֆոնիայի շրջա-  
նաւոր մարտարանցի փեղկին վրայ՝  
կ'ողվունէ զիս այնպիսի ձայնով մը,  
որ վարկերէն մէջ կը խորհիմ երթալ  
կոնք մը փութանցնել: Ստորին յարկէն  
վեր կը բարձրանայ մաղձոտ նուագ մը՝  
որ արտեւուրով ինչ կ'աղագէ ինձ: Կը  
կանգնիմ յիշգրտէ՝ նուաւ թափրիկին,  
և կը դնեմ Արքիպիտոսի կայսու-  
տակ զիցք ապիտակ ծայրերուն վրայ  
պարզուած օղին զեղեցիկութիւնը, և  
այն յորդ փոքրէք զոր նաւը կը սփռէ  
իր շուրջը: Բոյս կը ծառանայ Գեր-  
մանացի փաշտակաւ պարուն մը, որ  
գառազգի մէջ փակուած զայլի մը  
յարտաւերութիւն կ'երթնէ ինձ: Կը  
մտնեմ վրայ: Իր լեզուէն զատ կը կակազէ  
քանի մը իտալերէն թառ եւս՝ որոնց  
կրկնութիւնէն շատ կ'այնորթի ինձ հետ՝  
զոր իտալացի կը կարծէ:

—Որո՞ւ այսօր գտնեցիք ի՞նչ:  
—Այն, կը պատահած, բայց  
աւելի գեղեցիկ է ծովը, առանց որոյ  
երկիրս անկողն բան մը պիտի ըլլար:

—Ինչպէ՞ս:  
Կը կրկնեմ խոսքս՝ ուսկից դարձեալ  
բան մը ի՞նչ հասկնար, բայց այս անեղ  
գիրքէն ճողորկարեւ համար «այո» մը  
կը փութեցնէ:

Յետ միջօրէի կը բարեկամանամ  
ծանօթ երկու Ամերիկացուց հետ, և  
ժամերով կը խոսակցենք տառաց հաս-  
կնալու իրարու լեզու: Մնկաւսակ կը  
խաղաղեմ: Գալիֆոնիայի շատ զուարթ  
խոսակցութիւն մը ունի, ծիծաղում կը  
ծախէ, կ'երգէ, կը ծիծաղի, կը կա-  
քաւէ: Կառն շուրջը թափառող ծո-  
ւային թուղանները անտրիկ կը հանէ՝  
Իւրաքանչիւր երկու զանկանի: Այ-  
ցեալումը կուտայ ինձ, ուսկից կ'իմա-  
նամ թէ բոլոր է. կ'առաջարկեմ քննել  
զիս. կը նայի թափալարկիս, լեզուիս  
և կը պատասխանէ կեղծ լրտեսիմար  
մը: «Վերի կուլ»:

Այս պահուս յանկարծ մեր աչքին  
կը զարթէ տարօրինակ տեսարան մը:  
Երկու ամերիկացի չափաւոր օրորդներ  
նստած վերոյիշեալ իւղակին վրայ,  
հանդիսապէս կը չլինի նաւուն մէջ՝  
միւս ուղեկիցներուն զբոլորներուն ներ-  
քեւ: Այս ազգը ամէն տեղ արտա-  
նոց է:

Կը հասնին Պրէտնի նաւահան-  
գիստը, բարձրի գեղեցիկ ծովախորշ  
մը: Մէկ վայրկեան մէջ Սալգուրգի  
անաղուխն ներքեւ կը խոնկէ երեսունի  
չափ նաւակներ, մեծ մասը զարդա-  
րուած պանդուխտ գործերով, և իւրա-  
քանչիւրին մէջ երեքնէ վեց հոգի:  
Անոն նաւակէ մէկ մէկ ձայն կ'ելլէ:

«Բրիտանական պանդուխտ, տեսար»:  
«Ամերիկայ պանդուխտ»:  
«Ինքնաշարժ»:  
«Չեն սպասեր որ ինչէն անա-  
ղուցի. կատարել կատարներու նման կը  
շտապեն, նաւակէ նաւակ ցաւկերով»,  
զիրար հրելով, իրարու վրայ ենկելով՝  
կը մտցնին, կը խուճեն շողեռաւին  
մէջ: Կատարեալ յուղեկանքները: Նաւուն  
վրայ հաւաքուած նաւաստանները ուղե-  
ւորներին քառապատիկ աւելի են հիմա,  
և աշխուժութեամբ կը ձգնին սուղուոր-  
ներուն շուրջը: Գաղաւթս պիտի զբոս-  
նաւիս բարձր միտնալման հրաւեր  
ընդունելու: Իւրովի կ'առաջարկեն ընդ  
իրենց նաւով, պատճառ, Պրէտնի  
կամ Աթենքի մէջ անդնելու ժամա-  
նակը, զարգէ, և ծանօթը զիրեն  
պայմաններ: Կէս ժամ յետոյ անոն ինչ  
աւարտած է, ամէն աղմուկ դադարած է,  
և զլուրս իր բնական վիճակը կը գտնէ  
զիրենց շուրջը: Այս ամերիկացիներն  
է Յունաստանի ամենէն վաճառական  
նաւահանգիստը, կը խորհիմ ես: Բայց  
այս ամերիկացիներն ոչ մէկ ծառ, ոչ  
մէկ բոյս, ոչ մէկ զայտը բիծ՝ ոչ բլրոց  
վրայ, ոչ քաղաքին մէջ, ամերիկացի  
սպասարձ: Տուների աննշան ճարտարա-  
պետութեան մը վկայը: Թիք չլինելով  
թէ ուր եմ, անտարակոյս զիս աղիւ-  
սագործաց քաղաքի մը հանգիստ պիտի  
կարծեմ:

Այս երկու Սալգուրգի զատարկ  
ուղեկներէն: Նաւակիցան հետ միմե-  
նս կամ, կը զբոսնենք զուարճաւոր

նութեամբ ու խաղերով: Այդ որեւոր  
շատ արգահատելի վիճակ մը ունի ալ-  
քիս: Ձգուած Ուիլիամսի ջուրերուն  
մէջ, անմասն ընկերակցան, արուեստա-  
կան կամ ուսումնական խնդիրներէ,  
բարձրովին ամփոփ և անտիպ գոյու-  
թիւն մը ունին: Հեռի և կարտի իրենց  
ընտանեաց, զգառ իրենց բախտէն,  
կ'աղբին կեանք մը՝ որ իրաւամբ ամե-  
նէն ստանելին է իրենց համար: Փոք-  
րիկ աշխարհ մը ունին, իրենց նաւը,  
յորում կ'այս ուրիշ փոփոխութիւն՝ բացի  
ճանապարհորդաց կերպարանքներէն:  
Եւ իրենց բոլոր խորհուրդներն ու խոս-  
քերը ուղեւորներուն շուրջը կը զառ-  
նան:

—Գիտե՞ք, այն ինչ նաւակներ, այն  
ինչ տիկնոջ այնպիսի կատակարանութիւն  
մըն է ըրեր, և նա սխալ հասկնալով  
իր միտքը՝ արանցիկ է:

—Կը նայե՞ք այն օրորդներ, ճիշդ  
այսպէս կը քալէ:

Եւ ուրիշ հազար անգամ և անպատ-  
ան զիտողութիւններ կանխող մայրն:  
Ոմանք, աւելի յանգուղի, կ'են վառա-  
նիկ փորձել և վիրավորել նոյն իրան  
անոնց համեստութիւնը:

21 Մարտի: Հիւսնայի առաւօտ մը  
կը բացուի մեզ Պրէտնի առէլը: Տա-  
կա կը սկսին հաւաքուիլ Սալգուրգի  
առաջին յարկին վրայ բազմութիւն մը  
ստորին զատակարգի յայրերով՝ որոնք  
կը զաղթեն Ամերիկա: Անոնց աղագ-  
կանները կը զետեղեն զանգը, կը համ-  
բուրդեն և կ'իջնեն նաւէն: Կատակարգ  
ստոր մեկնելուն որ չուանար: Նաւա-  
կաց մէջ գտնուողները հազար ձեւերով  
ու չարժանիքով կ'ողջունեն տարա-  
զանցները: Ծանր թաղկնակ կը շար-  
ժեն, օմանք գլխարկ: Մին վերջ  
զգեստը հանած կը ծածանէ օդին մէջ,  
ուրիշ մը զբոսակ մը: Մայրեր, զորիւր  
և աղագականութիւն կ'արտասուեն,  
բարեկամներ կը ծիծաղեն: Եւ նաւը կը  
հեռանայ:

Անմիջապէս կը իջնի Աթենքը, ուր  
այցելած էի անգամ մը:

Աթենք թանգարան մը ունի, ուր  
ուշագրաւ են նախապատմական կամ  
հուշարական ժամանակաց հիմարի  
քանդակները, զորս ի լոյս բերին Մի-  
կենի մէջ կատարուած պեղումները: Կը  
հարստացնեն զայն Տրիթիլոսի, Վա-  
փիոյի և այլ հուրիւնք ինչ. ճոխ հա-  
ւաքածոյ մը թաղման և անտիկն  
նրբանկար անօթներով, և տեղ կամ  
խանգարուած չիրմներու ժողով մը:  
Տեսայ դաշտամայրի մէջ Քեֆուրի տա-  
ճար, որ իր նմանեաց մէջ ի Յունաս-  
տան ամենէն անաղաթն է, չրկապատ-  
ուած սիւներով, և որ զարմանալի բան  
մը չէ:

Ակրոպոլիս, Աթենքի հին քառա-  
վարը բլրան վրայ, արգարտն արժանի  
է իր հուշակին: Դեռ կը անտեղծ հոռ  
փշրանքը, որոնց վրայ Արուեստին թո-  
ղած հրաշալի հետքերն ակամայ կը  
ստիպեն զգեց համոզուիլ թէ Պերիկ-  
լէսներու և Փիդիստներու մարտաքա-  
ղաքին մէջ ես: Պրոպիլեոն, Ակրո-  
պոլիսի նախագահութիւն, երբեմն ինչ  
զարան անմահանայի նկարներու, տա-  
կանի կը պահէ իր մէջ փորձիկ սիրուն  
տաճարին մէջ մասն: Իմէն ոչ հեռի  
կայ Պարթենոնը, Աթենանայ չքանող  
տաճարը: Երեք թիւներ, կրկնակ տաճար-  
ներ՝ Պրոպիլեոն, Աթենանայ պաշտ-  
պան քաղաքին և Կիլոպոլիս: Ակրո-  
պոլիսի կամարակապ թանձր մայրերուն  
դէմ կ'ըմբոստանան վերամբարձ թու-  
ցիկ սիւները, որոնց մերկութիւնը գե-  
ղարուեստը կը յատկանշէ: Այս միւղէն  
ձեռնարկած է նորի Յունաստան վերա-  
կազմել զոնէ մասամբ՝ հնոյն փառաց  
այդ միակ և յետին նշխարը: Բայց չեմ  
զիտեր որքան պիտի յաղդի: Ուղե-  
ցոյցը միամտորէն ցոյց կուտայ ինձ որք  
մը զով Անմահութիւն Աստուծոյ սե-  
ղանին տեղը, որոյ առէլս կանգ առած  
էր հեթանոսաց առաջնայի: Ցոյց կու-  
տայ՝ Ակրոպոլիս վար՝ Արիստաքսը,  
որոյ իմաստուն դաստասանաց և խիտ  
վիճակներուն անշուշտ կը զոյգուէր  
գործութիւնը, և եւր այսօր ոչ մէկ  
քաղ չէ մնացած: Ցոյց կուտայ Սոկրատէս  
առաջնայի, որոյ որքանը կը զննէմ,  
արդեօք արձանագրուած է հոն անա-  
հուրեմն քաղաք փրկիտիային թու-  
նամած և զաղճուիւն չընկերէն զուր  
ծրար:

Կը թաղուի Աթենքը, և չոգեկառօք  
կը կարեն Կորնթոսի պարանոցը: Ինչ  
ժամ կը վազենք ժառանգապար երկնքի  
մը ներքեւ, առանց տեսնելու: Քաղա-  
քաղաքը հող մը չափ մը: Միայն ու-  
րեք ուրեք ձիւթներուց անտառակներ  
կը կտրեն ամայութեան օրորիչնա-  
թիւնը: Հնոյն Պեղողներն անտառի  
քաղաքը Գորնթոս հիմա յայտնուէր  
մէջ փայլներու տակ թաղուած: Ուրիշ  
աւելի մանր ու հազուադէպ գեղար-  
ներ կան:

ՀնԱՊՍՍ

Յիւստինիէն եւ ՏՈՒՐԱՎԱՆՈՒԹԱՆ  
հիտուն ու փորձաւոր երեսասարդ  
մը կը փախալի պայտանայարի պատ-  
ուար վաճառատան մը մէջ, չափա-  
ւոր պայտաններով: Առաջնայի, եւ  
բաշխարարութիւն: Գիտել խնայարար  
առնուս:

—8—10

## ԱրՄԱՆԱԽԱՆ ՀԵՏ...

Յ. ԱՆՈՒԹԱՐԻ

Գործերը, չուկային մէջ, շատ ձա-  
խող զգացած էին. սնանկութիւն սնան-  
կութեան յարցողութեամբ էր. ինքը ուրիշ-  
ներուն և ուրիշները իրեն դրամներ  
միշտ ճերմակը դուրս և սեւը նպաս-  
տած էին որ Գ. Ղուկաս Սալգուրգեան  
ժամ առաջ... զոցէ իր խանութը և  
տեսարակները:

Հարուածը, թէն. ոչ անակնկալ,  
բայց վերջապէս Ղուկաս աղայի պէս  
մակնանացուի մը համար քիչ մը չա-  
փազանց էր, երբ նկատի առնենք թէ  
Ղուկաս աղա մէկն էր անոնցմէ որոնք  
միշտ ճերմակը դուրս և սեւը ներս  
ընելու քաղաքականութեան կը հե-  
տեւանէին:

Դուռ դրացի և ամէն մարդ, ու-  
րոնք բան գործ չունին, խոսքի նիւթ  
ըրած էին Ղուկաս աղայի այս անգամ,  
աներեւակալիկ և անխմայիկ զայ-  
թակցութիւնը: Գիտե՞ք արժանի մարդ  
մըն է կ'ընէին և արնպէս կը հաւատա-  
սին թէ, բարի՛ քրտնառնեմներ, ի՞նչ Ար-  
քայութեան դուռները զոցուած էին  
անոր առէլս և ասիկա անոր համար որ  
խանութիւնը դուռը տեսարակներուն հետ  
մէկտեղ... զոցած էր:

Կը զարմանային թէ գետնի վրայ կը  
պահէր սպասարար Պետրոսը և պատու-  
հի Արալայոյ:

Մնանկացող, փառա չունեցող մարդ  
մը պէտք էր որ համար զնէր այդ եր-  
կուքը, որոնք պարզապէս luxu մըն  
էին: Տարածանքի թիւները երթալով  
կը մեծնային աննամանակ կերպով և  
վախ կար որ այդ զարմանքները, պատ-  
ուարար թիւները, դուրս հանել ու-  
ղեին Ղուկաս աղան, չվարակուելու  
համար... անակնկալ էին:

Ղուկաս աղան ալ, որ վերջապէս  
պէտք չունէր, լսեց այս ամէնը,  
չափեց յանցանքին մեծութիւնը, և որ-  
չեց մտնել:

Եւ օր մը, ամէն մարդու պէս, մե-  
ռաւ Ղուկաս աղան... ոչ թէ ան-  
հասկաց ըլլալով, այլ օրը կ'եւ ըլլա-  
լուն համար:

Տիրութիւնը պատեց ամբողջ թա-  
ղին վրայ և տունը սեւերով ծածկուե-  
ցաւ: Տիկ. Սալգուրգեանի վրտը շատ  
մեծ ըլլաւ: Երբ որ այդ գիշերը չկեցաւ  
իր ամուսնոյն զով հսկել և կանչելով  
սպասարարը:

— Իմի՛ն նայէ Պետրոս, աղագ քա-  
րի մարդ մըն էր, գիտես թէ որչափ կը  
սիրէր ինձի և... զեղի: Շատ հեղ,  
կը ինչի, ծաղիկով զարմ կուտայ որ  
երկիր զրկես: Դեռ անցեալ ամիս էր  
որ ինչ բանթալոնը գեղի նստէր Ե-  
րմէն: Վերջապէս բարեկեցիկ շատ են  
անոր և զուռ երախտապարտ ըլլալու  
ես: Այս, Ղուկաս աղան, սիրելի ա-  
մուսնին, որի Տէր հանգուս, ինչ զար-  
մարդ էր Պետրոս, դուռ ինձմէ ա-  
ւելի աղէկ գիտես այս ամէնը:  
Դուք եկող ամէն աղագան, ես  
չէր զառար առանց զոնէ հինգ փարա  
տանկուն: Ճերմակները ճաշը աղագան  
տաճարին մէջ մասն: Իմէն ոչ հեռի  
կայ Պարթենոնը, Աթենանայ չքանող  
տաճարը: Երեք թիւներ, կրկնակ տաճար-  
ներ՝ Պրոպիլեոն, Աթենանայ պաշտ-  
պան քաղաքին և Կիլոպոլիս: Ակրո-  
պոլիսի կամարակապ թանձր մայրերուն  
դէմ կ'ըմբոստանան վերամբարձ թու-  
ցիկ սիւները, որոնց մերկութիւնը գե-  
ղարուեստը կը յատկանշէ: Այս միւղէն  
ձեռնարկած է նորի Յունաստան վերա-  
կազմել զոնէ մասամբ՝ հնոյն փառաց  
այդ միակ և յետին նշխարը: Բայց չեմ  
զիտեր որքան պիտի յաղդի: Ուղե-  
ցոյցը միամտորէն ցոյց կուտայ ինձ որք  
մը զով Անմահութիւն Աստուծոյ սե-  
ղանին տեղը, որոյ առէլս կանգ առած  
էր հեթանոսաց առաջնայի: Ցոյց կու-  
տայ՝ Ակրոպոլիս վար՝ Արիստաքսը,  
որոյ իմաստուն դաստասանաց և խիտ  
վիճակներուն անշուշտ կը զոյգուէր  
գործութիւնը, և եւր այսօր ոչ մէկ  
քաղ չէ մնացած: Ցոյց կուտայ Սոկրատէս  
առաջնայի, որոյ որքանը կը զննէմ,  
արդեօք արձանագրուած է հոն անա-  
հուրեմն քաղաք փրկիտիային թու-  
նամած և զաղճուիւն չընկերէն զուր  
ծրար:

Կը թաղուի Աթենքը, և չոգեկառօք  
կը կարեն Կորնթոսի պարանոցը: Ինչ  
ժամ կը վազենք ժառանգապար երկնքի  
մը ներքեւ, առանց տեսնելու: Քաղա-  
քաղաքը հող մը չափ մը: Միայն ու-  
րեք ուրեք ձիւթներուց անտառակներ  
կը կտրեն ամայութեան օրորիչնա-  
թիւնը: Հնոյն Պեղողներն անտառի  
քաղաքը Գորնթոս հիմա յայտնուէր  
մէջ փայլներու տակ թաղուած: Ուրիշ  
աւելի մանր ու հազուադէպ գեղար-  
ներ կան:

ՀնԱՊՍՍ

Միւսին ալ յեղիցողներու ալ  
զատակարարին կը վերաբերէ և առ  
նուազն հինգ-առաջ գործի գլուխ զար-  
նելու անհարապ փորձերէն յետոյ միայն  
աղայի կը հովանիին տակ հանգչած  
ազգին տղաքը կը թիւնը տաճարին  
յանձն համար էր... անմահութեան  
Բայց իրեն համար գէթ ինքնապէս այս  
ընտրութիւնը խիտ սխալ, խիտ ձա-  
խող եղած էր, թերեւս շատ աւելի  
լու պիտի յարմարի զոր օրինակ թի-  
թեղագործութեան կամ անաղագործու-  
թեան պէ: Գիտե՞ք արժանի արեւմտի մը քան  
ուսուցչութեան, և որմէն պատճառապէս  
թէ ինչ աւելի պիտի օգտուէր ներթա-  
պէս և թէ ուսանողութիւնը նուազ  
վրայ պիտի տար ու չարարութիւնը բար-  
չապէս և մատարապէս: Բայցը սա-  
կան պաշտպան անօրինակ էր: Բայց  
չեղեցիկ պարագայ մըն է որ մտապէս  
զորմեղի այս մարդուն հետ խոսեց ու  
ծիծաղեց վարժարանէն ներս մտած  
էին այն չընկերներուն երբ ձեռն  
ու պատիճը դասերուն վերի գլուխը  
գեղարար տեղ մը կը գրաւէին ու  
ծալալուսն իր կարգին արեւմտի ու  
արեւմտի կը սփռէր տղոց ուսմանը  
միջին ծուծը, իր բովանդակ անբեկի  
հանգամանքով: Միւսին ներկայու-  
թիւնը վարժարանէն էին անոնք և  
վարժարանը ինքն էր իր ստակացուցիչ  
միջավայրի մը ներքին արարողութիւն  
էն ինչ կար պէտք առնող, ձեռն ու  
ստակ, ընդհանրապէս: Երբ ոչ քիչ կը

Պետրոս ու Արալայոյ, կաթը թափած  
կատուներու պէս, սփռած կեցած են:

—Ինչ է ա', ա' ինչ խալապատա-  
կութիւն է՝ կը պոստի Տիկինը, ինչքին-  
մէն եւած...:

Սպասարար տալով կանցի յան-  
կարծ և իր դատը վախանկի մը հա-  
մարձակութեամբ, կը կակաղէ:

—Բայց տիկին, դուք չեմք որ...  
Արալայոյին հետ պաշտպան

ԲԱՆԱԳՐԱԼ ԼՈՒՈՒԹՈՒՆՆԱՆ

## ՄԻԻՍԻԻ

(ՎԱՐԴԱՊՈՅՏԱՎԱՆ ԱՆՈՒՄԱՆԷՆ)

Ընդհանրապէս կրթական որոշ շըր-  
ջանի մը չհետեւողները՝ կեանքի մէջ  
արհեստի հետեւած են սովորաբար, իսկ  
քիչ շատ դպրոց կրթութիւն տեսնող  
ները ծակմալու դատողութիւնով մը  
արհեստի մը հետեւիլը ամօթ և նախա-  
տիգ համարելով առեւտրական ո' և է  
ճիշդ մը ընտրած են, սակայն եղած է  
զերի՛նք քիչ մը ամէն տեղ, բացառու-  
թիւնները խիտ հազուադէպ ըլլալով:  
Բայց տանը սեմը ցաւեղով փորձաւոր  
կան կեանքի սեմին վրայ կ'ընկնեն  
յետոյ, երկրորդ քաղաքներուն միայն  
յայտնուած է իրենց իսկական ընդու-  
նակութիւնն ու յարմարողութիւնը,  
ընդգրկած սպարաբեցուն անաղագործ-  
նարարով յեղիցող և անհաստա-  
տակով եղողները, արեւմտի արեւմտ  
ուսուցում են, ամիսը հեղ մը վարպետ,  
տարին քանի մը արեւմտ փորձով  
հուսկ ապա վերջին շուկաներին խաւ-  
ուսները չախուրճան կամ խառնուե-  
ցանք մէջ անտեղի համար, կամ ա-  
ռեւտուրէ առեւտուր ցաւեղով են, ա-  
մէն տարեգլխու նոր տեսակ գործի  
ձեռնարկելով վեր ի վերջոյ ուսուց-  
չութեան սեւերու և քանակայութեամբ  
վերակաւոր դնելու համար: Ուսուց-  
չութեան և խառնուեցանքներ, երկու  
ինքնատիւտոյն ու պատրաստ սպարաբե-  
ցներ, միտ հանգրուանները եղած են  
անկարգաւորներուն կամ ուրիշ խոսքով  
ծոյլներուն: Հող՝ այդ բաց դուռներուն  
մէջ՝ առանց կանոնների գտած են հո-  
րենական ժողովուրդներին անհալի  
միտան անտառակներ, ինչքիններուն  
ձանձուրած դատարարներունը, կեանք  
պայքարէն հաւանուած դատարար-  
ները և վերջապէս հիւսնադատ, ապի-  
կար, պարզ և բարձր տնտես մը ըն-  
կերթութեան վատաւոր մէջ հասուածը  
կը կազմեն: Սրբեմն կրթութիւնները քիչ  
էին, որովհետեւ պատկառանք կար,  
ամբիշներու յայտնուած միայն մըն էր,  
ամբիշ էր քառասուն ինքնակրթարան  
մը անկէ ներս ուր նստէին: Կիսա